

Hájek, Mojmír; Ševčík, Oldřich

K některým sociologickým aspektům dialektu : (diskusní příspěvek)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1971, vol. 20, iss. G15, pp. [117]-130

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111694>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MOJMÍR HÁJEK—OLDŘICH ŠEVČÍK

K NĚKTERÝM SOCIOLOGICKÝM ASPEKTŮM DIALEKTU¹

(Diskusní příspěvek)

Problematika interdisciplinární vědecké spolupráce týmové či tandémové se dnes stává předmětně záležitostí stále podstatnější a naléhavější. Máme pro to už i výrazné doklady z vývoje naší vědy.² Zvláště zřejmě to vystupuje na oblastním rozmezí dvou blízkých či hraničních vědeckých disciplín, hlavně v jejich komplexním přístupu k podobné problematice, který bývá přece jen jiný než v případě jejich monotypového výkladu. Tak je tomu i při našem příspěvku. Metodologické aspekty podobné interdisciplinární vědecké spolupráce (tu sociolingvistické) nejsou zatím rozpracovány. Jejich vývojová živelnost přináší s sebou značné potíže (historie publicity).

Dialektem (místním nářečím) rozumíme v lingvistice takový jazykový útvar, jehož omezená stupnice sociálních situací³ jej staví nutně do protikladu ke spisovnému jazyku. Hlavně proto, že soubor reálných potřeb nejen celospolečenských, ale i skupinových a individuálních, je u jeho nositelů neskonale menší, než je tomu u živého úzu jazyka spisovného. V důsledku toho má u uživatelů spisovného jazyka obvyklá jeho realizace mno-

¹ Sociologické zřetely v jazyce u nás poprvé systematictěji uplatnil Karel Krejčí, *Jazyk ve vývoji společnosti*, Praha 1947.

² Jazykovou problematiku jako samostatný tematický úsek zahrnul do svých výzkumných prolegomen komplexně sociologického šetření v terénu (Velká nad Veličkou počátkem třicátých let), u nás poprvé vůdčí sociolog brněnské sociologické školy I. A. Bláha. (Srovnej blíže rozpracování celkového projektu tohoto výzkumu v *Sociologické revui* 1932, sv. 1 až 2, str. 25 a další.) Realizována praktickým výzkumem terénu, aspoň pokud je mi známo, tehdy nebyla. Ve shodě s tím zařadil Mojmir Hájek samostatnou kapitolu Sociální organismus naší vesnice po stránce jazykové v knižní monografii *Sociologická šetření moravské vesnice v rozpětí generačním (Neslovce 1904–1934)*, str. 48 až 58. (Vyšlo jako 179. svazek Sborníku výzkumných ústavů zemědělských ČSR, nákladem ministerstva zemědělství, Praha 1948.) Problematiku jazykovou tu volně přiřadil k jiným šetřeným úsekům své sociologické tematiky. — Pro týmové řešení srovnej práci Radov. Richty a jeho kolektivu, *Civilizace na rozcestí*, 3. rozš. vydání, Praha, Svoboda, 1969. Metodicky pro styl tandémového řešení práce srovnej např. knižní studii Jar. Kľofáce a Vojt. Tlustého, *Soudobá sociologie*, I. a II. díl, Svoboda, Praha 1967–1968.

³ Srovnej Václav Lamser, *Komunikace a společnost*, Academia, Praha 1969, str. 81 a další.

hem širší stupnici projevů, včetně funkčního, tedy i přiměřenějšího využití jeho výrazových prostředků při jejich výstavbě.

Definujeme-li ve volné parafrázi Trávníčkově spisovný jazyk jako dorozumivací prostředek celého národa ve věcech kulturních v nejširším slova smyslu, tj. jako jazyk literatury umělecké i odborné, jazyk hromadných sdělovacích prostředků (televize, rozhlas, film, přednášky), jako jazyk vědy, umění) (nejen slovesného, ale i ostatních jeho úsekových variant), jako jazyk bohoslužebný (dnes v širším demokratizačním záběru proti tradiční mezinárodní latině), jako jazyk života veřejného, školského, administrativního, a stále častěji i jako účinný dorozumivací nástroj osobních kontaktů mluvených a písemných,⁴ vymezujeme tím stále širší akční rádius jeho působnosti a uplatnění v přítomnosti. Prudce se mění rozsah i vzájemný poměr *aktivního* použití a *pasivní* znalosti spisovného jazyka, a to výrazně ve prospěch jeho komponenty aktivní. Není tedy dnes spisovný jazyk ani zdaleka dorozumivací prostředek především příslušníků inteligence, jak tomu bylo ještě v nedávné minulosti, asi o generaci zpět. Běžní uživatelé spisovného jazyka ho tehdy aktivněji užívali v takových typických sociálních situacích, jako bylo např. jednání na úřadech, ve škole atp., tedy zase především ve styku s inteligencí. Spisovný jazyk se stává dnes naopak výrazným komunikačním nástrojem stále širších vrstev lidových.

Je to přirozený důsledek jeho funkčně se rozšiřující společenské sféry, zcela odpovídající vývojovým trendům naší sociálně politické skutečnosti, v níž i jazyková kultura (a tedy i záměrné použití spisovného jazyka) se stává jejich účinným progresivním ukazatelem. Dotvrzuje stále masovější účast nejširších lidových vrstev na nejrůznějších úsecích našeho životního dění; hlavně na úseku výrobně ekonomickém a pracovním vůbec, ale i sociálně politickém, obecně kulturním, zábavním atp. Přitom však na druhé straně v mluvených projevech u obvyklých aktivních nositelů spisovného jazyka (inteligence) proniká při nejrůznějších funkčních příležitostech jeho užití daleko více jeho *lidový* podtext (hlavně nářeční), než je přiměřené tradiční hovorové variantě spisovného jazyka. To by si jistě vyžádalo i samostatnějšího rozpracování jako doplňující rozporný trend už naznačeného obecnějšího jazykového vývoje.

Rozšiřující se sféra spisovného úzu v údobí kulturní revoluce socialistické společenské struktury signalizuje takto jeden z významných momentů dnešní demokratizace a socializace spisovného jazyka vůbec, s masovým účinem jeho sociální a kulturní rezonance. Rostoucí účast příslušníků lidových vrstev na veřejném dění v jeho nejrůznějších situacích a při nejrozmanitějších příležitostech (včetně hromadného účinku masové komunikace a rozšířené sítě školské výuky – různé formy studia při zaměstnání, odborné kursy) vynucuje si u nich v těchto nových situacích zvýšenější a intenzivnější účinný úzu spisovného. To je jistě nezanedbatelné. Tuto skutečnost je třeba si uvědomit, chceme-li sociologicky dále řešit některé poznatkové či metodologické aspekty našeho současného přístupu k lidovému jazyku vůbec a k jeho dialektologickým formám speciálně.

Jsou-li tyto tendence jazykového vývoje obecné, zvláště výrazně se pro-

⁴ Rukopisné poznámky z jeho přednášky Spisovná čeština a nářečí, realizované na filosofické fakultě MU v letním semestru 1933–1934.

jevují svým unifikujícím a integrujícím dosahem tam, kde archaický ráz nářečí byl přirozenou bariérou prudčí dynamiky jazykového vývoje v nedávné minulosti (u nás případ laštiny v celém rozmezí jejího severomoravského výskytu, hlavně venkovsky tradičního) nebo tam, kde specifičnost pracovní a profesionální diferenciací vytvářely na pozadí této dialektologické normy své slangové funkční podloží (specifické hlavně lexikálně frazeologicky, např. slang hornický,⁵ hutnický atp.). V konkrétních projevech sem leckdy zasahovaly i stopy etnického kulturního převzetí příslušné odborné terminologie.⁵⁾ Na národnostně smíšeném pomezí Ostravska se odrážely hlavně vlivy německé a částečně i polské. Tyto vlivy jsou doprovázeny nutnými a pronikavými důsledky, které zeslabují dopad živého jazykového úzu, pokud jde o korespondenci jeho nositelů k jejich národnostní příslušnosti. Dotvrzují to na ostravském pomezí časté případy jazykového bilingvismu či trilingvismu (čeština—polština, čeština—němčina, čeština—polština—němčina), dnes v různých svých obměnách ještě doplňovaného o slovenštinu. Proto v těchto situacích (jak ukázaly již výsledky mého komplexního sociologického výzkumu práce a života horníků v oblasti OKD ve 2. pol. 40. let) se převažující komunikát jazykového úzu a národnostní povědomí nekryjí. Tyto jazykově jistě příznačné vývojové tendence v přítomnosti na Ostravsku ještě zesilují. S jeho rostoucí industrializací a s mobilitou nových pracovních sil z bezprostředního i širšího ostravského zázemí tvoří tedy sociokulturní předpoklady urychlené národnostní integrace, především etnika polského, ale i slovenského, s kulturně dominujícím živlem českým, jak to pro konec 60. let vývojově tu bezpečně prokázaly údajové podklady (včetně jejich interpretace) terénního sociologického výzkumu národnostní problematiky Ostravska v posledních letech realizovaného Šárkou Hernovou a kolektivem jejich spolupracovníků ze Slezského ústavu ČSAV v Opavě z podnětu KV KSČ

⁵ K tomu srovnej Mojmir Hájek, Ostravská hornická řeč, (Slezský sborník, 1948, str. 103—126). Její pozitivní recenzi viz Vl. Smilauer v ČMF, 1949, str. 71. Též články Josefa Skuliny k vývoji ostravského nářečí, Metodologické pojetí zpracování profesionálních nářečí v monografiích. (Otištěno ve Zprávách jazykových, vyd. Státní vědeckou knihovnou v Ostravě.) Též knižní studii Václ. Křístka, Ostravská hornická mluva, SPN, Praha 1956. Recenzována Moj. Hájkem pod názvem Monografie o ostravské hornické mluvě, SAS 1953, str. 60—65. Sociologickým aspektem hornické práce a ji determinujících životních podmínek je věnován i komplexní sociologický výzkum této problematiky v oblasti SOKD, realizovaný v letech 1964 až 1966 pod vedením Karla Wysockého z Výzkumného ústavu ekonomiky hornictví v Ostravě. Aplikované výsledky byly shrnuty v řadě dílčích studií, metodologicky oponovaných Moj. Hájkem. Viz K. Wysocki: Dělnické mzdové soustavy na dolech OKR v letech 1945 až 1963, Fluktuace a stabilizace pracovních sil na dolech OKR, Kultura práce v dolech OKR a její ekonomické důsledky. (K 700. výročí trvání města Ostravy), aj. Též Josef Špaňhel: Model pracovního kolektivu. (Studium předpokladů pro sestavení nejvhodnějšího pracovního kolektivu.) I když v těchto studiích není pochopitelně dotčena bezprostřední problematika jazyková, tedy ani hornického slangu (s výjimkou úrovně vlastní jazykové kultury jejich posuzovaného textu), tvoří nicméně ve svém souhrnu účinné pozadí k pochopení vlastní sociální funkce hornického slangu z hlediska sociologického přístupu k jeho specifické problematice. — Analogicky s hornickou mluvou lingvistický zájem záhy pokryl i oblast *hutnického* slangu, systematicky zpracovaného Bedřichem Témou. Jeho knižní studie vyšla v r. 1958. I tato skutečnost je jistě sociolingvisticky výrazná a významná.

⁵⁾ Jí soustavně pozornost v oblasti Ostravska sociologicky věnuje Zd. Kaňáková.

v Ostravě. Sociologicky takto postihované vývojové tendence nečeského etnika na Ostravsku, společně s národnostně smíšenou nuptialitou,⁵ jsou ve změněné vývojové situaci výrazným signálem integrujících trendů oficiálně dominujícího spisovného jazyka; v dané oblasti tedy češtiny.

Vývojové projevy této jazykové aktivní multidimenzionality na Ostravsku (spolu s kulturně i společensky integrující funkcí spisovné češtiny) tu ostře kontrastují s předchozím společenským vývojem. Jeho historické i ekonomické dominanty vedly už po vzniku Československé republiky k silnému a rychlému omezení německé minority. Také v případě etnika polského a slovenského dochází za této jazykově komplikované situace na Ostravsku ke stále častějším případům smíšené nuptiality, v níž kulturní převaha českého etnika podporuje i společenský proces jazykové adaptace. Zvláště výrazné je to v případě etnika polského, jehož předchází relativní kompaktnost rurální byla novými pracovními příležitostmi i existenčními možnostmi industrializačního procesu na Ostravsku takto intenzivně narušena. Tento proces tu probíhá zvolna a etapovitě. Zdá se však zákonitý a nezadržitelný. Analogicky se rýsuje i etnicko-sociální a jazyková situace v případě Hlučínska. Přesněji ji jistě vymezi připravovaná terénní sociologicko-výzkumná akce této oblasti, plánovaná perspektivně příslušným pracovištěm SÚ ČSAV v Opavě.

Pro údobí mezi dvěma světovými válkami to dotvrzují výsledky historické práce Slezského ústavu ČSAV v Opavě, především výrazné studie doc. Ot. Káni z hlediska vývojového přístupu k této problematice. Viz politické důsledky jazykových variant tzv. šlonzáctví⁶ ve 20. letech. Shodně vynívají a tento vývoj dokumentačními fakty dotvrzují i terénní sociologická šetření Š. Hernové a její výzkumné skupiny, spojená se státním úkolem Slezského ústavu ČSAV v Opavě (vymezení historického vývoje průmyslových oblastí u nás, tj. v daném případě na Ostravsku) o jazykové národnostních aspektech vlastního Ostravska a jeho sociálního zázemí.⁷ Tyto trendy by bylo vhodné výhledově doplnit ještě speciálním sociolingvistickým a dialektologickým výzkumem.

Vraťme se však k základnímu tematickému pásmu našeho příspěvku. Pohyb celého mimojazykového a společenského kontextu svými stálými změnami všeho druhu v kterékoliv hladině jeho specifických projevů, i celých tematicky ujednocených jevových okruhů, zasahuje nutně i vývojové trendy konkrétní škály použitelnosti spisovného jazyka, a to nejrůznějším způsobem. Jde tu o proces sociolingvisticky i lingvisticky složitý, komplexní a reciproční.⁸ Jeho průběh použitelnost spisovného úzu nejen někdy

⁶ K tomu srovnej hektografovaný soubor prací Ot. Káni: *Koncepce a záměr vědecko-výzkumné činnosti (SÚ ČSAV v Opavě — M. H.)*, předložený k diskusi pro jednání vědecké rady SÚ v lednu r. 1970. Tato koncepce je shrnuta v řadu statí s názvem *Karvinsko mezi dvěma světovými válkami*. Z nich nás zajímá v souvislosti s národnostní problematikou hlavně vstupní studie *Charakteristika těšínské oblasti*, především str. 7–8. Monograficky se otázce šlonzáctví věnoval systematicky Gustav Pallas ze SÚ ČSAV v Opavě.

⁷ Identicky s tímto konstatováním proběhla i odborná oponentura výsledků jejich terénních prací na zasedání vědecké rady SÚ ČSAV v Opavě, realizovaná v Řece u Třince 12. 10. 1969.

⁸ Tu je vhodné citovat shodně s intencí našeho příspěvku dílčí pasus z jeho odborné recenze od Jaroslava Batuška: „Z hlediska lingvistického je problém vztahu spi-

omezuje, ale jindy také rozvíjí, obohacuje a umocňuje. Pro názornost si připomeňme aspoň účinný nástup moderní průmyslové industriální společnosti, či prudký současný světový rozmach přírodních věd s nepřerobenou škálou teoretických výbojů a poznatků, včetně jejich praktické aplikace (zdravotnictví, zemědělství, zahradnictví, umělé hmoty v chemii atp.), které v přítomnosti limitují, byť jistě jen dočasně, účinnou rezonanci věd sféry kulturně humanitní, zatím zatlačovaných do pozadí. (Viz jejich progresivní ostrou predikci pro společenské dění v údobí vědeckotechnické revoluce jako futurologický program rozpracovaný ve studii Radovana Richty a jeho interdisciplinárního kolektivu Civilizace na rozcestí.)⁹

Je zřejmé, že pro ustavičnou proměnu struktury sociálního kontextu si jazyk jako sociální jev nachází i své doprovodné sdělně objektivizační předpoklady a prostředky. Zvláště intenzivně to můžeme dokumentárně sledovat v rozsáhlém historickém vývoji spisovné češtiny. Zahrnuje časové rozmezí téměř celého tisíciletí, resp. je už i překračuje, máme-li tu na zřeteli jeho komplexní vývojové etapy od období nejstaršího (jeho kulturní počátky staroslověnské, resp. už praslovanské a pračeské) až po přítomnost.¹⁰ Naše jazykověda ve všech úsecích své práce snesla tu materiál stejně průkazný a přesvědčivý, jako interpretačně podnětný. Připomeňme si aspoň některá jména těch, kdo tento proces konkretizovali: Fr. Trávníček v oblasti historické mluvnice,¹¹ Igor Němec v oblasti lexikologicko frazeologické,¹² B. Havránek, Ad. Kellner, Jaromír Bělič v oblasti dialektologické,¹³ a v kontinuitním sepětí s tímto úsilím dnes i systematicky a intenzivně pracující brněnská škola dialektologická: Arnošt Lamprecht, Jan Chloupek, Jos. Skulina, Jan Balhar, Věra Michálková, Antonín Vašek, Marie Krčmová aj.

V dané situaci jde o reálný dosah spisovné češtiny. Tedy nejen o měnící se formy jejího tak rozvinutého mluvnického systému, nýbrž o překvapivě bohatou a diferencovanou její *slovní zásobu*, poznamenanou ve vlastním vývoji ukládáním jednotlivých lexikálních vrstev i mimojazykových kulturních vlivů či prvků. Trendy historického vývoje češtiny, hlavně utváření bohatých zásob lexika, jen dotvrzují diferencovanost a časovou složitost nerovnoměrného působení mimojazykového kontextu také při vývoji češtiny. Jazykově je to známé, ale zůstává i sociologicky nezanedbatelné. Příští terénní sociolingvistický výzkum v tomto směru na pomezí spisovného jazyka a archaického nářečního typu (laština) by tu přinesl mnoho doplňujícího a podnětného, zvláště na Ostravsku v oblasti lexi-

sovného jazyka a měnící se skutečnosti (vztah: jazyk—denotát) hodně složitý. Jde v zásadě o dialektický proces, jehož jednou stránkou je obohacování celonárodní lexiky odbornými termíny (převážně technickými), spojené v oblasti lidového jazyka s příznačnou funkcí a sémantickou transformací, druhou pak adaptace lexikální.“

⁹ Viz částečně bibliografické údaje v pozn. sub. 2.

¹⁰ Bohuslav Havránek, *Vývoj spisovného jazyka českého*, Čsl. vlastivěda, řada II, Sfinx, Praha 1936.

¹¹ Srovnej Fr. Trávníček, *Historická mluvnice československá*, Melantrich, Praha 1935.

¹² I. Němec, *Vývojové postupy české slovní zásoby*, Academia, Praha 1965.

¹³ Boh. Havránek, *Nářečí česká*, Čsl. vlastivěda, IV. sv., Sfinx, Praha 1934. Adolf Kellner, *Úvod do dialektologie*, SPN, Praha 1954, *Východolašská nářečí*, Brno 1946. Jar. Bělič, *Dolská nářečí na Moravě*, Praha 1954, *Šedem kapitol o češtině*, SPN, Praha 1955, *Přehled nářečí českého jazyka*, SPN, Praha 1968.

kální a frazeologické (sociální nářečí i přechodné jazykové útvary úzu spisovného a lidového jazyka), kde jeho etnická pestrost by byla zvlášť dokumentárně přesvědčivá. V konkrétním úseku hornického slangu to ostatně dotvrzuje již citovaná studie V. Křístka a v případě lašského lexika i studie Arnošta Lamprechta.

Pohyb a výrazová disponibilita *jazyka lidového* je zřejmě vývojově neskonalé skromnější.¹⁴ Pokoušejíce se o jeho předmětné pracovní výměr, chápeme jej jako specifický nástroj jazykově komunikační intervence k zvládnutí nejrůznějších funkčně nejazykových situací na nejrůznější dějištích jejich výskytu v životní praxi. V poněkud zjednodušeném pojetí lze tedy do lidového jazyka zahrnout aspoň základní formy dnešního dialektického úzu (zeměpisného i společenského), snad i přechodné formy jeho finálního posunu směrem ke spisovnému jazyku (tedy asi interdialektu, dnešní podoby obecné češtiny, možná i jeho tranzitivního přesahu v oblast hovorové vrstvy spisovného jazyka). Ale už časová priorita výskytu jazyka lidového, stejně jako reálná funkční existence živého jazyka lidového typu až po přítomnost signalizující asi dostatečně přesvědčivě nejen specifiku lidového jazyka, ale i jeho účinný sociální odraz. Jistě v omezenějším okruhu vhodných příležitostí v jejich přímé konfrontaci s možnostmi jazyka spisovného. V tomto ohledu vyznívají naše závěry pro příští trvání geografických dialektů poněkud optimističtěji než blížká bezperspektivnost jejich frontálního zániku. Domníváme se, že ve shodě s jinými sociálními jevy, hlavně etnografického charakteru, dojde k nutným transformacím nových kulturních a odborných termínů, i s případným posunem lexikálního významu už v současné silně industrializované společnosti i v jejím lidovém jazykovém úzu. Jazyk lidový je jistě nebude moci absorbovat, ale zasadí je do své jazykové normy a v omezené míře i použije. Nedílná jednota kulturně jazyková obou typů jazyka, spisovného a i lidového, je signalizována nejen vývojovými kontrasty svého mluvnického a lexikálního výskytu, ale doprovází ji i soubor jazykových jevů přechodných či se vzájemně doplňujících a překrývajících (projevy jazyka hovorového, případně nářečí s různým zaměřením jejich cíle).

Tak je vymezena výchozí dialektická jednota obou základních jazykových typů. Přes svou sdělnou komunikační integraci tato dialektická jednota v konkrétních jazykových projevech její realizace je mnohonásobně funkčně rozlišena. Oba výchozí základní jazykové typy, jazyk lidový a spisovný, korespondují tak sociálně, a tedy i sociologicky, životně měnícímu se spádnému rytmu nejrůznějších vývojových sociálních situací i řetězcům jejich konkrétních změn.

Integrující dosah výchozí *společné* sdělné komunikativní funkce jazyka spisovného i jazyka lidového se konkretizuje u nich, jak v oblasti jazykového lexika, tak i v plánu mluvnického systému. V oblasti slovní zásoby její vývojové trendy – v bezprostředním odraze působení mimojazykového pozadí – se účinně kombinují; využívají jak výchozí její kmenové složky (základní slovní fond), relativně ustálené a obměňované jen v různých derivačních variantách (jednotné *zemědělské* družstvo, *pozemní* hokej), tak

¹⁴ Významný je exkurs I. A. Bláhy O lidové řeči v jeho studii *Problém lidu*, edice Svazky úvah a studií, Praha 1947, nákladem V. Petra, č. 98; tu hlavně na str. 18.

citlivě a dynamicky reagující i její složky variabilní (proměnná vrstva slovní zásoby).

Formulace nejrůznějších jazykových projevů, korespondujících adekvátně reprodukčnímu postižení jisté sociální situace vhodnou její stylizací (sdělně komunikační transkripci jejího „smyslu“ a „významu“), přináší pro to dokumentaci stejně podnětnou jako přesvědčivou. Současně v rovině jazyka jako specifického sociálního jevu vyznačují přítom i dost patrné rozdíly mezi projevem prostším, lidovým (často s převažujícím jeho emočním podtextem), a projevem spisovným (spíše myšlenkově složitějším); také při výběru užitých výrazových prostředků mnohem propracovanějším.

Kromě toho taková rozdílná situace při formování jazykového projevu mluveného či psaného není nijak náhodná. Koresponduje zpravidla (aspoň nepřímo) stupňovaným, či zase naopak omezeným společenským nárokům na využití základního typu jazyka ve vlastním jeho projevu. Sociologicky nazíráno, jde tu právě jen o přiměřené jazykové zvládnutí konkrétní situace mimojazykové těmi výrazovými prostředky, které má daný typ jazyka u svých mluvčích k dispozici. Zjištění lingvistů¹⁵ sociologicky potvrzuje i moderní teorie informace a sociální komunikace.¹⁶

Jazyk lidový má zřejmě daleko omezenější klaviaturu svých akutních komunikačních možností, než je tomu v případě jazyka spisovného. Jsou tedy projevy jazyka lidového jen variantami malého či středního typu řešené komunikační situace jejich mimojazykového pozadí. Tato skutečnost, spojená s rozhodnou převahou nářečního projevu mluveného nad jeho realizací písemnou, umožňuje při těchto komunikačních situacích využít daleko intenzivněji pro jejich dokreslení a významovou srozumitelnost též účinného rejstříku jazykově doprovodného (mimiky, gestikulace a neverbálního chování vůbec). Ve spojení se silnou emočností jazykových projevů lidového typu usnadňuje a intenzifikuje funkčně adekvátní použití tohoto situačně doplňujícího rejstříku i v jejich dopadu a sdělně účinném významovém přijetí u posluchačů. Často jde tu spíše o signály komplexně rámcové a významově obrysové než o sémantickou přesnost. Dosah těchto projevů jazyka lidového se promítá tedy spíše v rovině celkové srozumitelnosti než v rovině jednoznačné přesnosti. (Viz hojnou frekvenci nejrůznějších zámlk, syntaktických elips a anakolutů, automatizované jazykové výplně významově neurčitého *hm-kání*, mnohoznačné užití slovesa „tentovat“, hojný výskyt zájmen ukazovacích, bohatou škálu interjekčního úzu, atp.).¹⁷

Konkrétní projevy jazyka spisovného sítí svého výskytu zasahují naproti tomu nejen daleko rozsáhlejší, ale i neskonale složitější oblast mimojazykového kontextu. Pro využití spisovného jazyka v těchto případech nevystačíme zpravidla s výrazovými prostředky, korespondujícími svou

¹⁵ Viz programatické studie Pražského lingvistického kroužku s jeho koncepcí strukturálně funkční lingvistiky, shrnuté ve sborníku Spisovná čeština a jazyková kultura. Uspořádal Boh. Havránek a Mil. Weingart, Praha 1935, Melantrich.

¹⁶ Viz Václav Lamsr, Základy sociologie vědy, Sociologický časopis 1969, č. 3, str. 249–263; tu hlavně str. 254.

¹⁷ Pro hlubší pochopení komunikační situace se tu počítá zřejmě i s mimojazykovým kontextem mluveného projevu.

frekvencí především malým či středním komunikačním situacím, jak je tomu obvykle v jazyce lidovém. Funkčně komplikovaná zátěž spisovného jazyka vyúsťuje stále častěji, nejen vědecky informovaně, ale i objevně, především do velkých komunikačních situací v jejich sdělném poznatkovém přepise.

Tomuto exponovanějšímu využití spisovného jazyka odpovídá i soustavněji pěstovaná *kultura myšlení*, tj. vědeckometodologické i logické průpravy vůbec. Odráží se to i v institucionalizaci školské soustavy, korespondující přímo či nepřímo danému společenskému systému. Otázka jazykové výuky a výchovy je takto současně synonymem kulturní úrovně společnosti vůbec. V žádném případě nezanedbatelné, i když má jisté, hlavně na nižších stupních, své specifické potíže. Např. konfrontace lašské dialektické normy a jazykového dětského bilingvizmu, spojená s potížemi výuky spisovného jazyka na Ostravsku. Zvláštní nedostatky se tu odrážejí při výuce spisovné češtiny u národnostních menšin, polské, slovenské, řecké i ostatních, zvláště pak u etnika cikánského (Rómové), kde retardace kulturní a neznalost češtiny bývá u cikánských dětí žüzeně a nesprávně pokládána za projev mentální deviace. V každém případě problematika *jazykové kultury a výchovy* by si zasloužila svého systematictějšího rozpracování, než dovoluje její začlenění do kontextu našeho příspěvku.¹⁸ Po našem soudu je i nedílnou složkou našeho průmyslového dění. Její aspekty jazykové jistě nelze přehlížet.

Sociálně politická, ekonomická i kulturní aktivizace širokých mas i s jejich bohatě členěným souborem jiných zájmových úseků podstatně zvyšuje význam spisovného jazykového úzu v širokých lidových vrstvách. Ve shodě s tím narůstá v prvních kontaktech s příštím nástupem vědeckotechnické revoluce¹⁹ u nás nejen dosah vědy, ale i stále četnějších okruhů její intenzivní praktické aplikace; viz protiklad tradičních věd přírodních, případně technických, i nově se vynořujících věd kulturně humanitních, věd o člověku. V tomto společenském strukturálním pohybu roste i význam spisovného jazyka jako poznávacího nástroje i jazykovědy, především její teorie i historie, registrující dílčí etapy této dynamiky.

V současné době stále nové možnosti projevové aktivity i jazykové sdělné její stylistické reprodukce v oblasti pracovně profesní — (nejen průmysl, ale i zemědělství, sociální služby v širokém slova smyslu, včetně záležitostí veřejných) — u jejich nositelů zanechávají své zřetelné stopy. Pochopitelně tento zákonitý a nezadržitelný proces sociálního vzestupu a stálých doprovodných společenských přesunů, životního statusu i pozice, podstatně proměnné životní úrovně a s ní průvodního životního stylu, hlavně v jeho projevech v době mimopracovní, doprovázené přesunem společenské prestiže, nemohou probíhat v žádné společnosti, tím méně v socialistické společenské struktuře, bez pronikavých důsledků — přímých

¹⁸ Alois Jedlička, *Vývojová dynamika současné spisovné češtiny*, NŘ 52/1949, str. 79–94. Karel Horálek, *Filosofie jazyka*, Praha 1967, Jan Chloupek, jeho projev o jazykové kultuře na brněnské konferenci o strukturalismu; připraven k tisku pro příslušnou řadu brněnského fakulturního sborníku.

¹⁹ Viz Radovan Richta, *Hledání přístupových cest k vědeckotechnické revoluci*, citovaná jeho základní studie v pozn. sub. 2, str. 307.

i nepřímých — i v oblasti jazykové. Především se zračí v pronikavých změnách tematického i zájmového zaměření živého jazykového úzu.²⁰

Změna makrosociální vývojové situace má tu svůj zřetelný dopad jazykový. Znamená, že poměrně rychle a značně klesá počet uživatelů živého jazyka lidového, především jeho nářečního subtypu. Přirozeně to má své důsledky nejen v rovině vlastních jazykových projevů, ale i v sociálním kontextu nejazykovém. Sociologický přístup k nářečí nemůže jít kolem nich nevšímavě.

Dosah mimojazykového pozadí, které je nutným základem nářečního a vůbec lidového úzu, svou stálou přítomností usnadňuje sdělnou hodnotu i sociální funkčnost těchto projevů. Toto pozadí se stále promítá v komunikačním okruhu teritoriálního dialektu, který jako dorozumívací prostředek lidového jazykového úzu plně vyhovuje, i když ve srovnání se spisovným jazykem je jeho komplexní významová přesnost i lexikální rozvinutost neskonale chudší a omezenější. Uživatelům živého dialektu jeví se však i tak jeho projevy, permanentní komplementárnost dialektu s jeho nejazykovým pozadím, mnohem přirozenější než složitější výrazové prostředky jazyka spisovného. Ty nejsou pro ně běžné, a proto také v aktivní formě svých specifických projevů jen obtížně zvládatelné. Hlavně stylisticky a leckdy významově recepčně.

Zdá se, že tato ustavičná sdělná kontaminace výrazových prostředků teritoriálního nářečí s jeho mimojazykovým kontextem zůstává pro dialektu (a pro celou komplexní výstavbu živých projevů lidového úzu) nejen svérázná, ale i komunikačně relevantní. Připočteme-li k tomu u dialektů ještě zvláštnosti lexikálně frazeologické, sémantické a jejich širokou škálu možného použití, máme tak naznačeny dvě převažující komponenty, typické i pro dnešní lidový jazyk. Sociologicky nazíráno, máme tak předznamenáno i více: skutečnou funkční účinnost živého dialektu, působivou nejen v oblasti jazykově vlastní (v nářečích místních, sociálních a v mluvě profesionální), ale u nositelů lidového jazyka i v oblasti příznačného míšení a prolínání mimojazykového kontextu životní zájmové sféry se způsoby výstavby a sociálně sdělné resonance jejich jazykových projevů v konkrétních sociálních situacích.

Tyto výhledy zdají se nám perspektivně pro funkční účinnost a pro další trvání lidového jazyka — především jeho teritoriálních dialektů — symptomatické. Zajišťují asi — aspoň v sociologických přístupových aspektech k současnému vývojovému stavu našich dialektů i jistou a *pravděpodobně i další časovou existenci jazyka lidového a jeho dialektů* i v rovině perspektivního vývoje. Jde přirozeně o závěr predikčně hypotetický, jehož výhledový dosah zůstává otevřen interdisciplinární diskusi a spolupráci s lingvisty při jeho pracovní metodickém řešení. Konečnou platnost těchto

²⁰ Škoda, že komplexní týmový sociologický výzkum sociální struktury naší socialistické společnosti a její mobility (terénní šetření Pavla Machonina a jeho kolektivu ze 2. pol. 60. let) okruh jejich jazykových změn pominul. Pracovně je to sice pochopitelné; jinak by však tendence jazykových změn byly asi dost účinně dokreslily celkový obraz vývoje naší společnosti v jejich dynamických trendech. O tomto výzkumu srovnaj syntetickou informaci v článku Mil. Petruska Sociální stratifikace československé společnosti. Shrnutí výsledků empirického šetření. (Viz Sociologický časopis 1969, č. 6, str. 569—590.)

předpokladů ostatně aprobejuje v dalším časovém odstupu i specifický vývoj sociokulturní, a ovšem i jazykový, určujícím způsobem jistě sám.

Konkrétní projevy spisovného jazyka obepínají oblast mimojazykového kontextu nejen daleko rozsáhlejší, ale i neskonale složitější a diferencovanější, než aby spisovné projevy vystačily jen s využitím těch jazykových výrazových prostředků, které funkčně odpovídají malým či středním komunikačním situacím, jak je tomu obvykle u lidového jazyka. Vedle souvislosti předchozích připomeňme si aspoň některé jiné příležitosti spisovného úzu, např. dějiště sociální, přírodní, technická, umělecká, vojenská, politická, školská a výchovná, kulturně publicistická, výrobní a pracovní vůbec, náboženská, sportovní, rekreační apod., abychom to dokumentovali snad postačujícím způsobem.

Počet aktivních uživatelů jazyka lidového, především jeho nářečního subtypu, se tím podstatně redukuje. A to ve prospěch jazyka spisovného se všemi postupně se objevujícími následky této vývojové podmíněnosti. Tato skutečnost signalizuje nesporně zúžení sféry živého jazyka lidového, ale nijak s tím nespojuje výhledově zánik teritoriálních nářečí. Ty svou specifitu si i v této vývojově zúžené rovině pravděpodobně přece jen zachovají.

Podobný vývojový rytmus je sociálně nejen adekvátní, ale i dynamicky nevyhnutelný. Je i poněkud nerovnoměrný a má někdy i svá vývojově diferencovaná specifika. Jen si alespoň ilustrativně připomeňme nové tvůrčí využití volného času, jiné, proti nedávné minulosti neskonale složitější, formy zábavy či rekreace, zájem o cesty do ciziny či k moři, převažující intenci spotřebního životního stylu a konzumní společnosti vůbec, bohatou oblast sportovních projevů, jejich aktivního provádění i neskonale širší prostor jejich pasívní recepce. To má své důsledky ve všech společenských úsecích, jazykovou oblast nevyjímaje.²¹

Socialismus tento proud pronikavých a často řetězově prudkých strukturálních změn nejen nepodvazuje, ale naopak je plně uvolňuje a intenzivně podporuje, i když hlavní řečiště tohoto proudu či jeho rozvodné komunikační kanály charakterizují v přítomnosti moderní industriální společnost globálně; nejen tedy specificky socialistickou. Sám už připomenutý kontakt s potenciálním nástupem vědeckotechnické revoluce i jeho výhledové možnosti nás v tom futurologicky jen utvrzují.

Kolem tohoto zákonitého procesu, valícího se tak hlubokým řečištěm naší sociální reality vůbec, jistě nelze jít ani v oblasti jazykové lhostejně; tím méně kolem konkrétního výskytu živého jazyka lidového ve speciálních, zájmově pracovních či jiných relativně uzavřených tématických okruzích. Naopak. Zvýšená pozornost a citlivý teoretický záběr jazykového i sociolingvistického zaměření jsou nejen reálně oprávněné, ale z hlediska pracovní metodického dokonce vhodné, ba asi i nutné. Platí to evidentně i pro oblast lidového jazyka a souborných projevů nářečních. Takový přístup k současným vývojovým trendům situace lidového jazyka vůbec nás tak postaví asi před nové (nejen zájmově tematické, ale i pracovní meto-

²¹ Problematice životního a sociálního rytmu v jeho interdisciplinárních souvislostech věnuje u nás soustavnou pozornost J. Lopata z katedry TV VŠZ v Praze-Suchbale. Byl by asi zajímavý pokus o zjištění této rytmicity i v oblasti jazykových změn.

dické a výzkumné) úkoly v terénu, než jsou naše dosavadní tradiční. Jejich konkrétní řešení zůstává ovšem diskusní a vývojově otevřená. Sledovat je výhledově komplexně v oblasti jazykové tak složité diferencované, jako je např. Ostravsko a jeho zázemí i s jejich základním lašským podloží, bylo by jistě zvlášť podnětné a poučné.

Oblast živého komunikačního úzu jazyka spisovného se dnes tedy upevňuje. Především intenzivním využitím vědy na nejrůznějších dějištech jejího životního uplatnění, v prudce narůstající rovině nových objevů či vynálezů, upřesněných či upřesňovaných faktů v celé rozloze poznávané reálné skutečnosti i ve složité síti vztahů, vazeb či zákonitých souvislostí mezi nimi. To se odráží zákonitě i v našem poznávacím procesu reálné skutečnosti, v jejím kvalitativně diferencovaném modelu v rovině anorganické, organické, psychické či sociální.

Proti už naznačeným trendům vývoje jazyka spisovného, v jeho těsné či volnější korelaci s pohybem mimojazykového kontextu vůbec, hlavně sociálního, sféra *jazyka lidového* se stále pronikavěji zužuje na své omezené zájmové okruhy, tématicky někdy dost speciální. Zahrnuje jistě životní projevy osobně domácké, citově intimní, rodinné, pospolitostně přátelské, hlavně sousedské, tradičně kontinuální i zvykové, s podstatnou, tu už registrovanou sférou zájmově pracovní, expresivní projevy všeho druhu, emočně dynamické atd.

Není snad naznačenou restrikcí lidového jazyka ohroženo vlastní existenci trvání, a hlavně přežití jeho nářečních norem? Zdá se nám, že aspoň v dohledné době nikoliv, protože jsou tu zřejmě sociálně přiměřené, a tedy i sociologicky patrné uchovávací determinanty jeho živého úzu. Pro životnost dialektické jazykové normy jsou tyto sociologické determinanty nejen reálné, ale i výhledově silně účinné. Vedle svých specifických komunikativních potřeb a zúžených tématických okruhů, v předchozím kontextu enumerativně charakterizovaných, jsou tu ještě zvlášť závažné *diference generační*, lingvisticky a sociologicky připomenuté v recenzi našeho textu Jar. Batuškem: „Bylo by třeba konkrétně dokumentovaného a časově i prostorově dostatečně obsáhlého průzkumu, zda a do jaké míry se schopnost projevu v nářečí přenáší v současné dynamice společenského života ze starší generace na mladou. Jde pak u *mladých* o skutečné *místní nářečí*, či o *obecnou češtinu*, zabarvenou některými místně nářečními hláskovými nebo lexikálními relikty?“ Je to jen z lingvistické pozice potvrzená oprávněnost, ba i výhledová nutnost soustavného sociolingvistického terénního výzkumu, nejen současného vývojového stavu, ale i *dynamického procesu* funkčních změn jazykové problematiky i jejich vývojových trendů, přesahujících pravděpodobně tradiční rámec poznávacích přístupů k ní.

Naznačená skutečnost vývojově nás nutí k tomu, abychom se metodicky zastavili především u vlastní podstaty lidového jazyka a jeho dnešního úzu, nepřehlížejíce však sociální expanzi spisovného jazyka v jeho poměru k jazyku lidovému, abychom přihlédlí i k jejich funkčně společnému komunikačnímu základu. Spisovný jazyk odborně vědecký a vypjatě teoretický na straně jedné a jeho analogická varianta v projevech slovesně uměleckých či jiných, i v hovorovém užití na straně druhé, konkretizují jednu z taktó položných rovin tohoto společného základu. Výrazné rozdíl mezi mluvenými a psanými projevy spisovného jazyka v nejrůzněj-

ších variantách jejich stylisticky diferencované použitelnosti tvoří druhou finální rovinu spisovného jazykového úzu. Bohatá a intenzivní frekvence slovní zásoby spisovné v celém svém rozpětí nám v konkrétních jazykových projevech vytyčuje souhrn základních sociálních funkcí spisovného jazyka a jazyka vůbec. Tento pohyb má své typické a zákonité formy:

a) Pohyb společenského pozadí mimojazykového, s jehož účinnou podmíněností jazyk takto, a hlavně jazyk spisovný, funkčně koreluje.

b) Pohyb imanentního vývoje jazykové struktury a spisovného jazyka v jeho mluvnickém systému. Je patrný a stopovatelný jak v jeho typu spisovném, tak i lidovém. Ve spisovném úzu má ráz mluvnických inovací, měnících jeho jazykovou normu, v úzu lidovém má charakter ústupových trendů mizejících jeho jevů. Tak se nám formuje i sociologicky koncepce spisovného jazyka jako relativně přímého a ostrého opozita jazyka lidového, nehledíc k jejich společnému jádru, integrujícímu sdělné (komunikačně).

Nářečí teritoriální, příznačně omezená oblastně, jsou indikována živou a stále pohyblivou hranicí genetické realizace jejich mluvnického systému na straně jedné i pohybem jejich lexikálně frazeologické zásoby na straně druhé. Struktura gramatická našich teritoriálních nářečí je dost známá. Nemusíme ji tedy charakterizovat. Dynamika jejich změn lexikálně frazeologických je svým dnešním průběhem i výskytem natolik živá, že zasluhuje vědecky jazykovědné pozornosti speciální. Sociologický přístup k této oblasti nářečního lexika jen utvrdí nutnost systematické analýzy nejruznějších kulturních vzorů a okruhů, tak výrazně se podílejících na pohybu teritoriálního dialektu. Rozsah těchto pronikavých trendů sociální i kulturní mobility zasahuje novými kolektivními formami především tradiční rovinu zemědělské výroby. Nejen se podstatně mění výrobní a společenské vztahy našeho venkova (kolektivní formy zemědělské výroby s jejich rychle rostoucí průvodní mechanizací), ale také ve specifickém lexikálním výrazivu tu ještě aspoň částečně petrifikuje poslední lexikální stopy mizejícího venkovského staršího individuálního způsobu zemědělství, a snad i tradičních kulturních hodnot vůbec. Sběr dokumentárního materiálu těchto vývojových trendů konkrétních oblastí nářečního lexika byl by nejen jazykově výrazný a nutný, ale svým doprovodným sociolingvistickým rozborem i vývojově ilustrativní a dokumentární. I tu se nabízí, částečně také v terénním výzkumu realizovaná, vědecká spolupráce s etnografi.

Shrneme-li naše předchozí vývoje, je zřejmé, že sociologický obraz našich geografických nářečí je silně ústupový, ne však zánikový. Permanentní intervence jejich mimojazykového pozadí zanechává v něm trvalé stopy ve prospěch úzu jazyka spisovného. Expanzivní nástup spisovného jazyka v životě socialistické společnosti je v plné shodě s jejími vývojovými trendy: sociálně politickými, ekonomickými i kulturními.

Generační diference, především v kontaktové rovině staré generace s dětmi předškolního věku i specifické výskytové sociální situace, hlavně společensky intimní a neformální povahy, spolu se širokým rozmezím přechodných funkcí útvarů mezi jazykem spisovným a lidovým, poskytuje však i v přítomnosti dost volného prostoru, v němž se sice zúžená, ale

přece jen plně dynamická životnost také teritoriálních nářečí může výhledově i funkčně účinně realizovat.²²

Postihnout tento nerovnoměrný a zřejmě i rozporný proces vytlačování lidového úzu jazykem spisovným, konkretizovaný v jeho specifických i jevových indikátorech (mluvnických i lexikálních) v jeho vlastním průběhu bude sice nesnadným, ale zato závažným i vděčným příštím úkolem naší sociolingvistiky. I s nesporně se vynořujícími metodicko-technickými potížemi jeho jazykovědné poznávací realizace v terénu.

Zusammenfassung

ZU EINIGEN SOZIOLOGISCHEN ASPEKTEN DES DIALEKTS

Die thematische Einstellung des Beitrags von beiden Autoren ist vom methodischen Gesichtspunkt aus deswegen von Belang, daß sie die Notwendigkeit einer reziproken interdisziplinären wissenschaftlichen Zusammenarbeit auch im Bereich der Soziolinguistik, bzw. der Sprachsoziologie betont. Die Problematik von lebenden Dialekttypen und von deren allmählichem Verdrängen durch die Schriftsprache dient den Autoren als eine geeignete Gelegenheit dazu, durch wechselseitige Konfrontation von beiden grundlegenden Sprachtypen (Schrift- und Volkssprache) zu versuchen, sowohl den gegenwärtigen Zustand der linguistischen wissenschaftlichen Erkenntnis von Dialekten und von deren Entwicklungsproblematik zu respektieren, als auch (und darin mag wohl das methodische Novum ihrer Interpretationsbemühung liegen) zu ergründen, was an der verlaufenden Dynamik der Sprachänderungen auch durch außersprachliche, bzw. nichtsprachliche Faktoren im volkssprachlichen und folglich auch mundartlichen Kontext komplexmäßig determiniert ist.

Bei der Deutung ihrer Thematik kommt es den beiden Autoren vor allem auf soziale Determinanten an. Ein solches Verfahren bringt der traditionellen linguistischen Auffassung der Problematik von mundartlichen Äußerungen neue methodologische Momente, wobei es auch in der direkten Erkenntnisrealisation im Terrain bei der eigentlichen dialektologischen Erforschung, bei der Bearbeitung, Analyse und Interpretation des auf diese Weise gewonnenen Materials zur Geltung kommt.

Um ihre Thesen zu unterstützen, verwenden die Autoren des Artikels eine illustrierende Begleitdokumentation. Das ist nicht zufällig. Sie sind sich dessen bewußt, daß es sich zum Teil im gewissen Sinne um Zusammenhänge und theoretische Voraussetzungen hypothetischer Natur handelt; deren Erkenntnis- und Verifikationsrealisation im Terrain würde bestimmt vorhergehende kritische, aber seriöse Anregungen von Linguisten – die natürlich wenigstens rahmenmäßig soziologisch orientiert sind – erfordern. Zum anderen sind sie darüber im klaren, daß die Komplexproblematik des sich deutlich beschleunigenden Verschwindens von lebender dialektologischer Norm in unseren Territorialdialekten (und in den Dialekten überhaupt, einschließlich der Volkssprache) unendlich komplizierter ist, als daß sie bloß mittels der im Aufsatz beider Autoren entfalteten Interpretationszusammenhänge auf eine erschöpfende Art und Weise erfaßt werden könnte. Aus diesem Grund halten sie ihren Beitrag für diskussions offen. Sie sind jedoch überzeugt, daß die gesellschaftliche Lebenskraft von Dialekten (und von der Volkssprache überhaupt) auch in der zeitgenössischen stark industrialisierten Gesellschaft ihre fördernden Spezifika hat, die die dynamische Wirksamkeit ihrer Sprachäußerungen trotz unablässiger Eingriffe des Schriftgebrauchs in deren Frequenz und Umfang perspektivisch als ein nicht nur lebens-, sondern auch entwicklungsfähiges Sprachgebilde bestimmen.

²² Připouštíme, že ve shodě se závěry recenze našeho článku Jar. Batuškem je tato téze o dvojí nářeční rovině lidového jazyka (nářečí teritoriální a sociální) lingvisticky diskutní a otevřená.

Die Autoren sind der Ansicht, daß Anregungen ihres soziolinguistischen Verfahrens bei der Lösung der mundartlichen Problematik nicht nur die mundartliche Erkenntnisproblematik vertiefen, bzw. vorschieben oder präzisieren, sondern auch eine neue Gelegenheit für deren den Entwicklungstrends in unserer Sprachproblematik entsprechende Forschungsrealisation im Terrain ermöglichen; für die Konfrontation des verschwindenden geographischen Dialekttypus zum Aufmarsch der Schriftsprachen vergleichenden Teilindikatoren (lautlichen, morphologischen usw.) ihres zeitgenössischen Verlaufs oder Zustands.

Die Autoren nehmen an, daß ihr diskussionsoffener Beitrag mit seiner thematischen Einstellung arbeitsmäßig und methodisch auch dort akut ist, wo er ergänzt, korrigiert, opponiert oder sogar abgelehnt werden wird. Sie sind nämlich in der Auffassung einig, daß es „ohne Zweifel zu wünschen ist, Forschungen vom soziolinguistischen Standpunkt aus zu entwickeln, weil dies auch von einem bedeutsamen gesellschaftlichen Gewicht sein könnte“. Auch die bei uns systematisch anlaufenden wissenschaftlichen Bemühungen um eine komplexmässige Erkenntnis unserer Stadtsprache (J. Bělič u. a.) und Werkstattsprache rücken zwar ihre Arbeitsaufgaben auf eine etwas andere thematische Ebene, aber die Aspekte einer interdisziplinären soziolinguistischen Interpretierung dieser Fragen lassen sie offensichtlich nicht beiseite und unbeachtet.

(Übersetzt von Jar. Batušek)